

IULIE 2026

Analiza Rethink NR. 2

rethink
ROMÂNIA 2050

20 de ani de România în UE

Reușite și eșecuri – o analiză comparativă

Pe 1 ianuarie 2007, România și Bulgaria deveneau cele mai noi membre ale unei Uniuni Europene care ajunsese la 27 de state. Aderarea făcea parte din cel mai mare val de extindere a blocului, la care au aderat 12 țări în mai puțin de trei ani. **La Rethink ne propunem să vedem ce a însemnat post-aderarea pentru dezvoltarea României**, unde am câștigat cel mai mult și unde am eșuat în a folosi oportunitățile deschise de apartenența la Uniunea Europeană.

De ce vorbim de **convergență**?

Deși România nu are o viziune națională sau un obiectiv de țară clar asumate, **convergența cu media europeană în materie de economie, calitate a vieții, indicatori sociali și infrastructură a reprezentat o țintă de facto după momentul aderării**. Mai mult, acest obiectiv are rădăcini istorice profunde, reducerea decalajelor și sincronizarea cu restul Europei fiind o temă comună și în perioada interbelică sau chiar antebelică, precum și în anii imediat următori prăbușirii comunismului.

În aceste condiții și în contextul unei încetiniri sau chiar inversări izolate a tendinței de convergență cu mediile europene din ultimii 20 de ani, la Rethink considerăm că orice viziune generală de dezvoltare va trebui să țină cont de reușitele și eșecurile ultimilor 20 de ani. Prin această analiză, dorim să le identificăm și să punem accent pe zonele în care România a fost outlier (pozitiv sau negativ) pe plan regional.

Cum vom aborda **analiza?**

Pentru că o discuție despre limitele convergenței este distorsionată de zeci de factori măsurabili sau nu (nivel de dezvoltare anterior, investiții, instituții, legi, cultură etc.) am decis să o abordăm printr-un exercițiu de benchmarking comparativ. Punem față în față șase state post-comuniste cu un fond istoric asemănător (membre CAER și ale Pactului de la Varșovia, aderate în valul 2004-2007) și, folosind un an de referință comun (2006), măsurăm recuperarea față de media UE în mai multe zone. Scopul este să vedem cine s-a apropiat mai repede și în care zone au persistat decalajele. Nu ne propunem o analiză cauzală explicită, ci mai degrabă încercăm să identificăm **arile de convergență puternică sau slabă** privind spre viitor.

Teza noastră este simplă: acolo unde aproape tot grupul se mișcă în aceeași direcție, rezultatul ține mai degrabă de factori structurali, comuni moștenirii post-comuniste sau de avantajele naturale ale aderării la Uniunea Europeană. Acolo unde unul sau două state se desprind clar de restul, explicația e mai probabil locală – decizii de politică, reforme, context intern. O parte a factorilor țin și de punctul de plecare al fiecărei țări: se observă, de exemplu, cum nivelul de dezvoltare al Cehiei în momentul aderării a făcut din micul stat central european o „notă distinctă” în peisajul regional. Încă este pe primul loc la multe capitole, dar în general are o creștere relativă mai puțin impresionantă decât Polonia, de exemplu.

O grupare comună pentru ordonarea rezultatelor este cea dintre statele din grupul de la Visegrad (Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria) și perechea dunăreană aderată cu 2 ani și 8 luni mai târziu (România și Bulgaria). Se vede, de exemplu, în zona sectorului extern și a structurii productive: primul grup s-a integrat ca exportator net în lanțurile industriale central-europene și a înregistrat ani cu excedent comercial, în timp ce România și Bulgaria au rămas cu deficite cronice și cu o producție import-intensivă.

În rest, însă, gruparea aceasta nu este la fel de clară, iar câteva rezultate merg chiar împotriva ei. La recuperarea consumului individual, cele mai mari salturi din intervalul 2006-2025 le au tocmai România și Bulgaria (ambele depășind Ungaria, de exemplu). În demografie, nu există vreo grupare clară. La educație, tabloul e amestecat, iar la evoluția ponderii modale a diferitelor forme de transport se vede clar rolul politicilor individuale ale statelor.

Pentru simplificarea analizei,

am grupat indicatorii pe două zone mari

→ Economie

probabil cea mai importantă arie de convergență. Aici ne-am uitat la indicatori macro (consum, produs intern brut, productivitate), precum și la o serie de indicatori-simbol cu relevanță marginală dar asocierea populară cu progresul post-aderare.

→ Societate

unde analizăm modul în care s-au schimbat oamenii și populațiile statelor analizate. Ne vom uita la demografie generală, migrație, educație și speranță de viață, dar și la inechitatea economică.

Puterea reală de cumpărare **a crescut**

România are un consum ridicat iar puterea reală de cumpărare a crescut de-a lungul ultimelor două decenii. Progresul a fost alimentat de creșterea susținută a productivității muncii.

Educația este marele **eșec** al post-aderării

Pe fondul investițiilor insuficiente și al opoziției politice și sociale la reforme necesare, sistemul de educație formează absolvenți puțini, adesea slabi și lasă în urmă copiii din medii vulnerabile.

Inegalitatea s-a **reduș** în ultimii ani

Ponderea celor în risc de sărăcie a scăzut, la fel ca și inegalitatea din distribuția veniturilor. Speranța de viață a cunoscut un progres notabil în ultimele decenii.

Comerțul exterior a crescut **dar e** **dezechilibrat**

Creditele externe, investițiile și consumul au alimentat un deficit în creștere în ultimii ani. Exporturile acopereau 90% din importuri în 2014, însă doar 73% în 2024 și 75% în 2025.

Polonia, **câștigătorul** **regional**

Polonia a făcut progrese remarcabile la mulți indicatori, atât economici cât și sociali. Progresul țării de pe Vistula îi plasează, alături de Cehia, în pragul convergenței depline cu Vestul.

Ungaria este marele **perdant**

Deceniile de *Orbanomics* nu au adus câștiguri economice și sociale notabile vecinilor de la Vest, care au rămas în urmă la mulți indicatori. În 2006, erau doar în urma Cehiei la capitolul dezvoltare socială și economică.

Concluzii cheie

Economie

Analiză detaliată

PIB/capita

Dacă ne uităm la produsul intern brut per capita în euro (volum în lanț, 2020), acesta a cunoscut o dinamică relativ bună în România. Cu toate acestea, în perioada 2006-2025, țara noastră s-a situat sub Polonia (care și-a dublat PIB-ul per capita) și Bulgaria. Totuși, adevăratele codașe au fost Cehia și Ungaria. Iar dacă în cazul Cehiei acest lucru a fost influențat inclusiv de poziția sa foarte bună de la începutul perioadei (viteza convergenței scade pe măsură ce un stat se apropie de media continentală), în cazul Ungariei, evoluția slabă a însemnat devansarea sa de către Polonia și reducerea ecartului care o separa de România. **România a avut o perioadă de creștere peste media regională** în perioada dintre încheierea crizei financiare globale și începutul pandemiei **dar se confruntă cu o încetinire pronunțată a economiei în ultimii ani.**

	2006	2008	2014	2019	2025
Uniunea Europeană*	28,410	29,280	29,180	32,270	34,120
Bulgaria	6,220	7,110	7,770	9,650	11,710
Cehia	17,200	18,330	18,370	22,050	22,480
Polonia	8,590	9,570	11,360	14,310	17,170
Romania	7,230	8,740	9,100	11,760	13,190
Slovacia	12,050	14,030	15,220	17,760	19,270
Ungaria	11,500	11,690	12,040	14,980	16,370

*27 de țări (din 2020)

PIB/capita exprimat în Euro (volum în lanț, 2020). Sursă date: Eurostat

Consumul individual

O categorie la care România a performat extrem de bine a fost evoluția consumului individual, atât în termeni reali, cât și raportat la media europeană (UE=100). Dacă nivelul consumului individual din anul 2006 era sub jumătate din media UE, acesta a progresat non-stop indiferent de context macro: a urcat pe timpul crizei financiare globale (e drept, lent), înainte, dar și după pandemia de Covid-19. Se observă progresul din perioada 2014-2019, când România s-a remarcat prin creșterea rapidă a veniturilor salariale și printr-o inflație relativ scăzută.

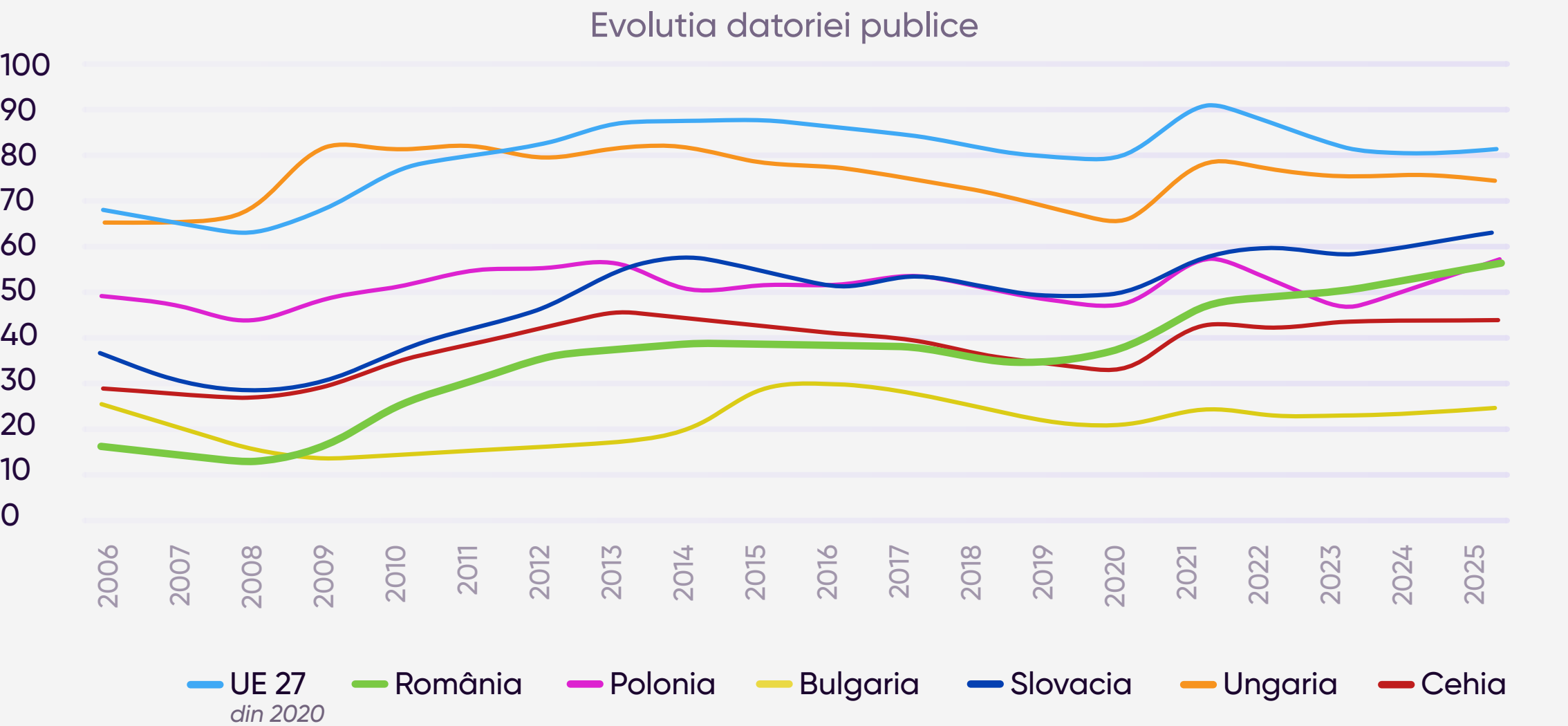
	2006	2008	2014	2019	2025	var 06-25
Bulgaria	41.4	46.2	53.8	60.0	76.7	1,85
Cehia	72.6	74.3	81.3	88.1	83.3	1,15
Polonia	56.7	63.2	75.8	80.0	88.0	1,55
Romania	43.3	54.4	56.6	76.7	86.2	1,99
Slovacia	60.5	69.0	74.2	68.1	77.5	1,28
Ungaria	63.7	61.4	63.2	66.2	72.4	1,14

Evoluția consumului individual, raportat la media UE=100. Sursă date: Eurostat

Datoria guvernamentală

O convergență mai puțin fericită o reprezintă cea a datoriei publice. La începutul anului 2006, fiecare din cele șase state analizate avea o datorie guvernamentală sub nivelul mediu din Uniunea Europeană, doar Ungaria depășind cele 60 de procente din criteriile de la Maastricht. Mai mult, **România avea cel mai mic nivel din toate cele 6 state**, ajungând la începutul anului 2008 la o îndatorare totală echivalentă cu puțin peste 11% din PIB.

România s-a remarcat însă, în ultimii ani, printr-o creștere explozivă a datoriei publice totale, ajungând astăzi să concureze cu Polonia pentru a treia cea mai mare datorie publică din regiune, după Ungaria și Slovacia.

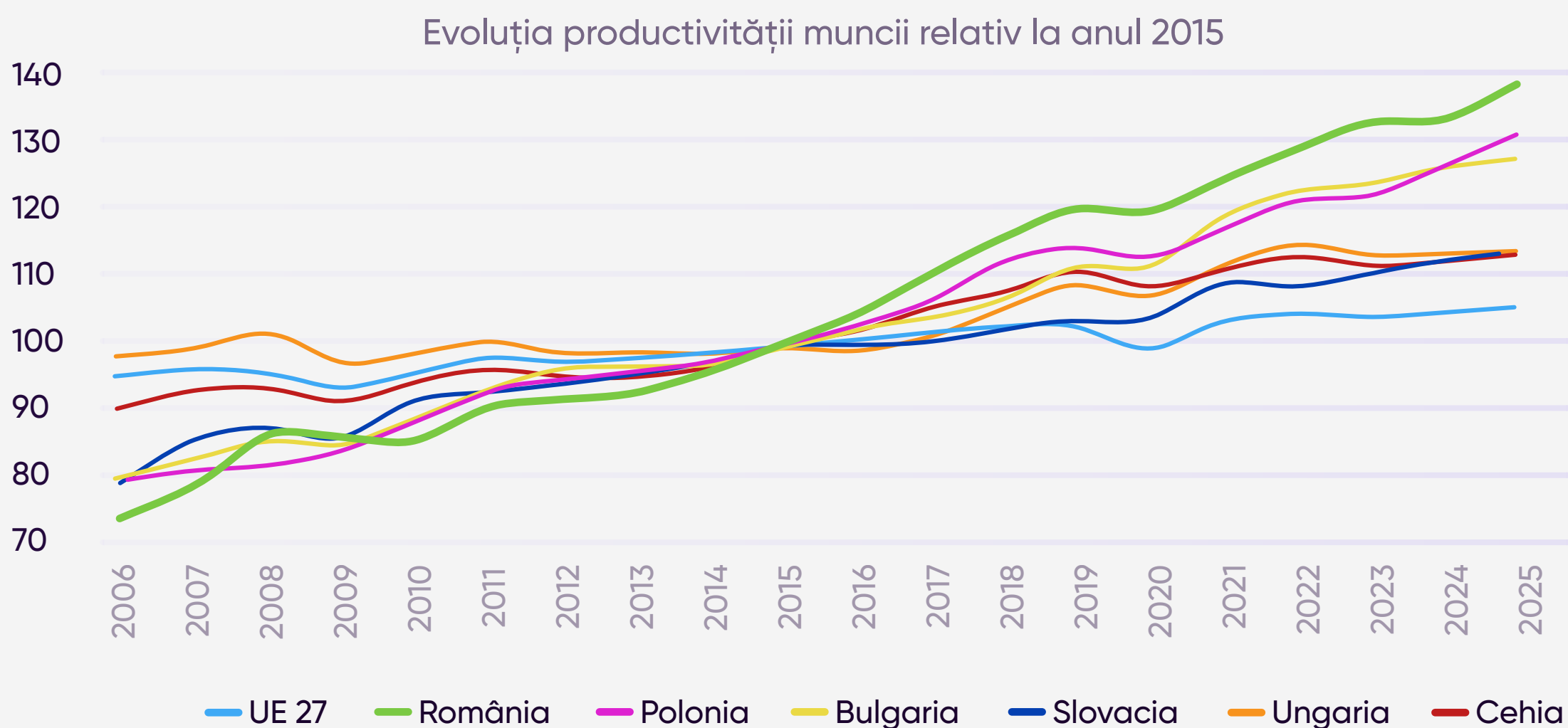
Pe termen lung, nivelul îndatorării riscă să crească în continuare din cauza deficitului mare, alimentat inclusiv de costul tot mai ridicat al dobânzilor la datoria pre-existentă.

Evoluția productivității muncii

Productivitatea reală a muncii pe persoană măsoară volumul producției economice (PIB real, exprimat în volum pentru a elimina efectul prețurilor) generat de o persoană ocupată¹. Folosind ca referință anul 2015 (utilizat de Eurostat), se poate urmări modul în care a evoluat în timp producția pe lucrător pentru fiecare țară în parte. Seriile relative la anul 2015 arată traiectoriile de creștere, nu cine e mai productiv în termeni absoluți.

În toate cele șase state, traiectoria comună e o creștere susținută, dar cu viteze diferite. **România conduce clar, urcând de la circa 75% din nivelul din 2015 în 2006 la 138 în 2025, cea mai rapidă viteză de recuperare din grup.** Polonia (130) și Bulgaria (127) urmează în clasament, ambele depășind mult ritmul mediu de creștere al productivității din UE27.

Două șocuri sunt vizibile la nivel regional: criza financiară din 2009 (o scădere în majoritatea seriilor) și contracția pandemică din 2020, după care toate statele și-au revenit până în 2021–2022. În general, economiile care au pornit de mai jos (RO, BG, PL) au crescut cel mai repede. În această arie, se pare că vorbim de o convergență reală și spre mediile UE și în interiorul regiunii.

Productivitatea muncii relativă la anul 2015, conform Eurostat.

¹Cu minusul rezultat că nu doar persoanele ocupate formal și „prinse” în statistici generează valoare măsurabilă în economie.

Comerțul exterior cu bunuri

Comerțul exterior reprezintă una dintre zonele în care **convergența a reușit, dacă ne axăm pe creșterea volumului, dar a eșuat structural**, România suferind de pe urma unui deficit persistent, alimentat în parte prin creditare externă.

Potrivit bazei de date Eurostat pentru balanța comercială a bunurilor, între 2006 și 2025, patru dintre statele analizate – **Cehia, Ungaria, Polonia și Slovacia** – **au înregistrat în mai mulți ani un excedent comercial la capitolul bunuri**, consolidându-și poziția de exportatori neți integrați în lanțurile valorice europene. Cehia a rămas campioana absolută, ajungând la excedente de peste 20 de miliarde de euro în ultimii 3 ani.

România și Bulgaria au rămas principalele excepții din grup, cu deficite pe toată perioada. În cazul României, deficitul comercial al bunurilor este cronic: a ajuns la aproximativ 33,4 miliarde de euro în 2024, în creștere cu circa 15% față de 2023 și reprezenta în jur de 4,8% din PIB în acel an. **Există însă semne ale unei reduceri a acestuia în anul curent.**

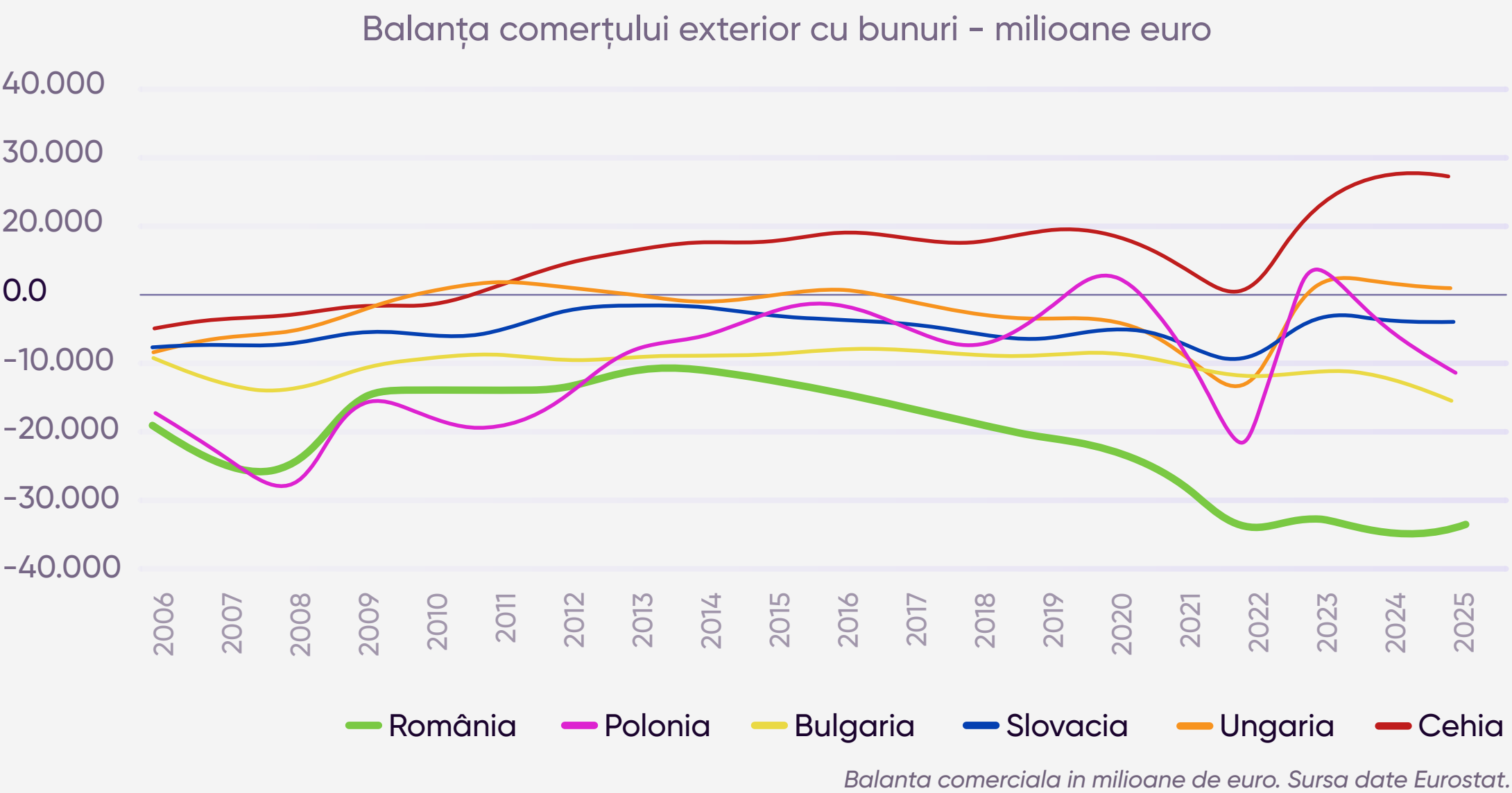
Stat	Nr ani excedent	Nr ani deficit	Excedent ² maxim-ratio	Deficit maxim ³ - ratio
Bulgaria	0	20	2020	20
Cehia	20	0	2016	0
Polonia	7	13	2020	13
Romania	0	20	2014	20
Slovacia	12	8	2014	8
Ungaria	5	15	2012	15

Numărul de ani cu deficit/excedent, anii cu deficit/excedent maxim. 2006-2025

Pe de altă parte, aceste cifre au fost și rezultatul unei creșteri a intensității comerțului exterior. Astfel, cei mai „slabi” ani pentru comerțul exterior au fost, pentru 5 din cele 6 state, anteriori crizei financiare globale. **Rata de acoperire export/import² a înregistrat maximuri în anii 2014-2020 pentru 5 din cele 6 state.** În ambele cazuri, excepția este Ungaria, grație fluctuațiilor mari (anii 2023 și 2024 au fost relativ buni la capitolul exporturi, dar anul 2022 a fost cel mai problematic din întreaga serie).

Pe de altă parte, valoarea totală a exporturilor a crescut enorm în toate statele membre, ca rezultat al deschiderii economiilor acestora spre restul Uniunii Europene, dar și economia globală. **Pentru România și Bulgaria, expansiunea exporturilor a fost însoțită de o cerere și mai mare de bunuri intermediare și de capital, fără o rebalansare externă.** Spre deosebire de vecinii mai vestici, integrarea comercială a României a rămas asimetrică, dominată de o structură de producție import-intensivă.

Transportul terestru de marfă

Infrastructura statelor aderate în 2006 a cunoscut un progres exploziv. Rețeaua de autostrăzi, de exemplu, s-a extins cu mii de kilometri în cele șase state. În transportul de marfă, tendința comună a regiunii este **mutarea volumelor de pe calea ferată pe șosea** – aceeași direcție ca media Uniunii, unde rutierul și-a mărit ponderea în ultimele decenii. Chiar și așa, volumul transporturilor de mărfuri nu a cunoscut evoluții spectaculoase, tendință comună și Europei de Vest. Acest lucru este probabil influențat inclusiv de schimbarea tipului de mărfuri transportate, scăzând ponderea materialelor vândute în bulk odată cu centrarea economiei pe servicii.

Feroviarul a pierdut în schimb teren în toate cele șase state. Cu toate acestea, regiunea pornește de la o pondere feroviară mai mare decât media europeană. Fiind economii preponderent continentale, **statele analizate mișcă pe calea ferată o parte mai însemnată din marfă decât o arată agregatul UE**, unde intervine un rol mai important pentru transportul maritim.

² Sau deficit minim, pentru statele fără excedent

³ Sau excedent minim, pentru Cehia

⁴ Include excedent relativ

Transport rutier de mărfuri

Mii tone marfa	2006	2008	2014	2019	2024
Bulgaria	150,672	175,484	153,077	114,574	148,097
Cehia	444,644	431,858	386,243	504,099	442,756
Ungaria	250,989	258,475	193,112	202,631	176,932
Polonia	897,414	1,093,406	1,300,382	1,506,450	1,528,435
Romania	335,578	364,952	190,938	256,641	322,610
Slovacia	181,521	199,429	142,608	187,184	149,121
Variatie vs 2006	2006	2008	2014	2019	2024
Bulgaria	100.0	116.5	101.6	76.0	116.5
Cehia	100.0	97.1	86.9	113.4	97.1
Ungaria	100.0	103.0	76.9	80.7	103.0
Polonia	100.0	121.8	144.9	167.9	121.8
Romania	100.0	108.8	56.9	76.5	108.8
Slovacia	100.0	109.9	78.6	103.1	109.9

Transport rutier de mărfuri. Sursă date: Eurostat. Calcule proprii variatie.

În 2024, ponderea feroviarului se situa între circa 17% și 30% în cele șase state, cu valorile cele mai ridicate acolo unde nu există ieșire la mare. Aproximativ de media Uniunii înseamnă aici, de fapt, alunecarea către tiparul rutier occidental și erodarea unui avantaj feroviar moștenit.

Transport feroviar de mărfuri

Mii tone marfa	2006	2008	2014	2019	2024
Bulgaria	21,881	19,716	13,691	14,948	15,643
Cehia	97,491	95,073	91,556	98,804	80,408
Ungaria	54,705	51,543	50,593	52,270	45,708
Polonia	291,394	248,860	227,820	233,744	222,725
Romania	68,312	66,711	50,739	58,808	43,025
Slovacia	52,449	47,910	50,997	46,413	44,282
Variatie vs 2006	2006	2008	2014	2019	2024
Bulgaria	100.0	90.1	62.6	68.3	90.1
Cehia	100.0	97.5	93.9	101.3	97.5
Ungaria	100.0	94.2	92.5	95.5	94.2
Polonia	100.0	85.4	78.2	80.2	85.4
Romania	100.0	97.7	74.3	86.1	97.7
Slovacia	100.0	91.3	97.2	88.5	91.3

Transport feroviar de mărfuri. Sursă date: Eurostat. Calcule proprii variatie.

Ansamblul transportului terestru a fost pozitiv pentru toate statele cu excepția Cehiei, unde s-a înregistrat o ușoară scădere de-a lungul perioadei. Variațiile nu au fost spectaculoase, dar ponderea statelor CEE în transportul de mărfuri la nivelul UE a crescut oricum, pe fondul scăderilor din alte țări. De fapt, transportul terestru de mărfuri la nivelul UE era (în 2024) cu peste 10% mai mic decât înainte de criza din 2008 și cunoștea o relativă stagnare de circa un deceniu.

Transportul aerian – locomotie cu prestigiu

Transportul aerian a fost puternic restricționat în perioada comunistă, iar aderarea la Uniunea Europeană l-a transformat nu doar într-o soluție practică de mobilitate, ci și într-un status simbol pentru locuitorii statelor central și est-europene. **Europa în ansamblu a cunoscut un boom al transportului aerian ca urmare a liberalizării spațiului aerian european și al revoluției low cost.** Se remarcă progresul României și Poloniei, ambele înregistrând o creștere de peste 370% a numărului de călători între 2007 și 2025. Polonezii erau și singurii care călătoreau cu avionul în medie de 2 ori pe an. Ca notă, Slovacia prezintă o intensitate distorsionată a utilizării, ca urmare a proximității aeroportului din Viena.

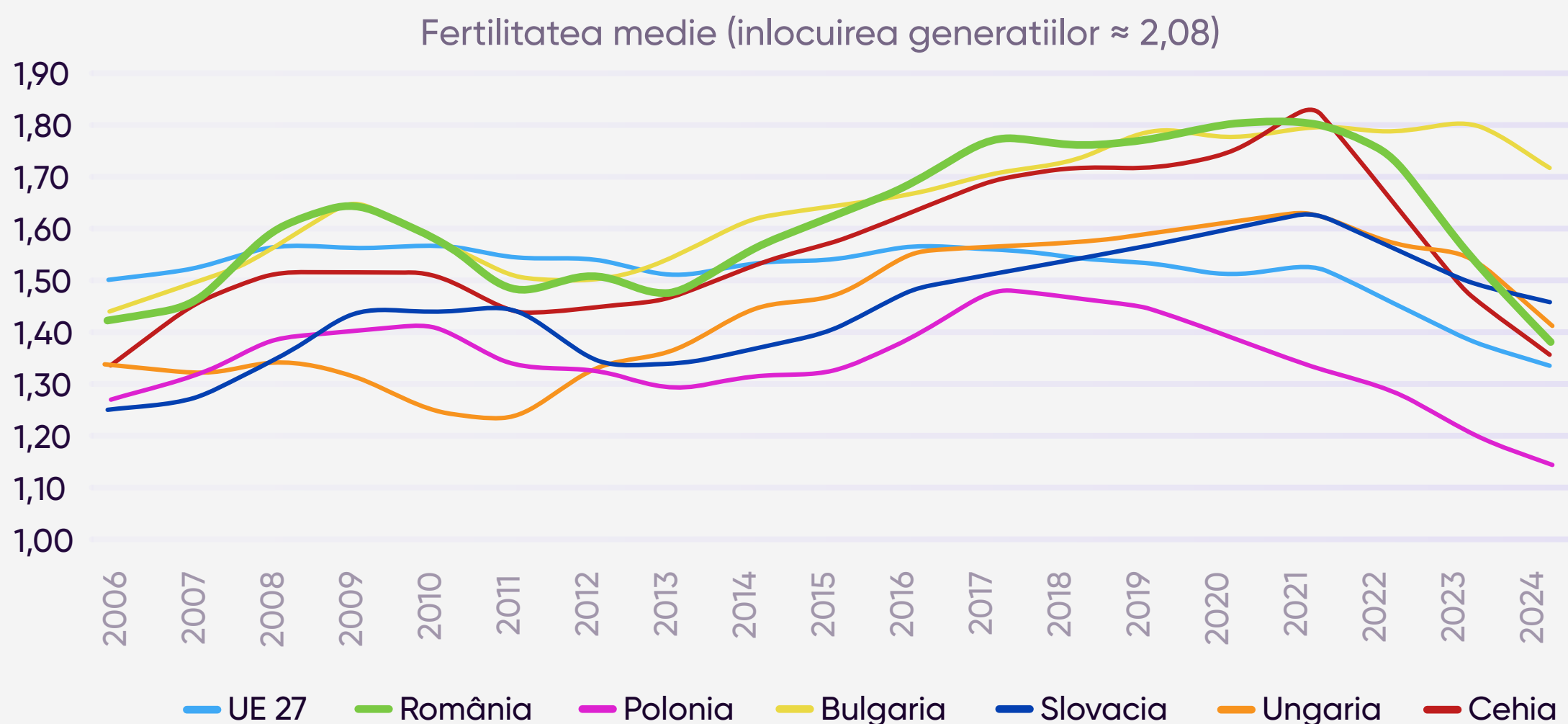
Transport aerian	Pax 2025	Pax per capita	Crestere proc vs 2007
Bulgaria	12,014,406	1.87	197.9
Cehia	19,174,047	1.76	146.4
Ungaria	19,755,328	2.07	230.2
Polonia	64,039,983	1.75	374.1
Romania	26,174,751	1.38	378.9
Slovacia	3,236,570	0.60	145.0

Transport aerian, crestere si rate relative. Date Eurostat.

Natalitate și mortalitate

La acest capitol, convergența cu Europa de Vest s-a pus în mișcare încă din anii 90. Conform Eurostat, **toate cele șase state au înregistrat în ultimii ani o schimbare naturală negativă** – mai multe decese decât nașteri – aliniindu-se tendinței generale a UE, unde soldul natural este negativ neîntrerupt din 2012. Rata fertilității totale din regiune s-a situat peste media UE anterior pandemiei din 2020: în România ajunsese la 1,71 copii pe femeie, în Bulgaria la 1,65, iar în Cehia la 1,64 – printre cele mai mari ameliorări din blocul comunitar. După pandemie, a început să scadă vertiginos în toate țările, inclusiv în cele cu programe pro-nataliste ambițioase precum Ungaria. Deteriorarea soldului natural nu este doar efectul unei prăbușiri recente a natalității, ci și al structurii pe vârste a populației și al amânării primei nașteri (care e tot mai târzie). România rămâne, totodată, printre statele cu cea mai ridicată mortalitate infantilă din UE (5,6 decese la 1.000 de nou-născuți în 2023, alături de Slovacia).

Dacă în zona economică s-a remarcat pozitiv, la capitolul demografie situația Poloniei este cea mai proastă din regiune. Numărul de nașteri înregistrat anual a scăzut cu 2/3 față de nivelul de acum 40 de ani. Mai mult, rata fertilității s-a apropiat de 1,0, cel mai mic nivel din Uniunea Europeană, predictiv pentru o înjumătățire a populației la fiecare generație nouă.

Ca notă, emigrația externă, distribuția pe vârste a populației și speranța de viață diferită limitează transpunerea directă a fertilității în sporul natural. Bulgaria, cea mai „fertilă” țară dintre cele 6, are și cea mai mare diferență relativă între nașteri și decese.

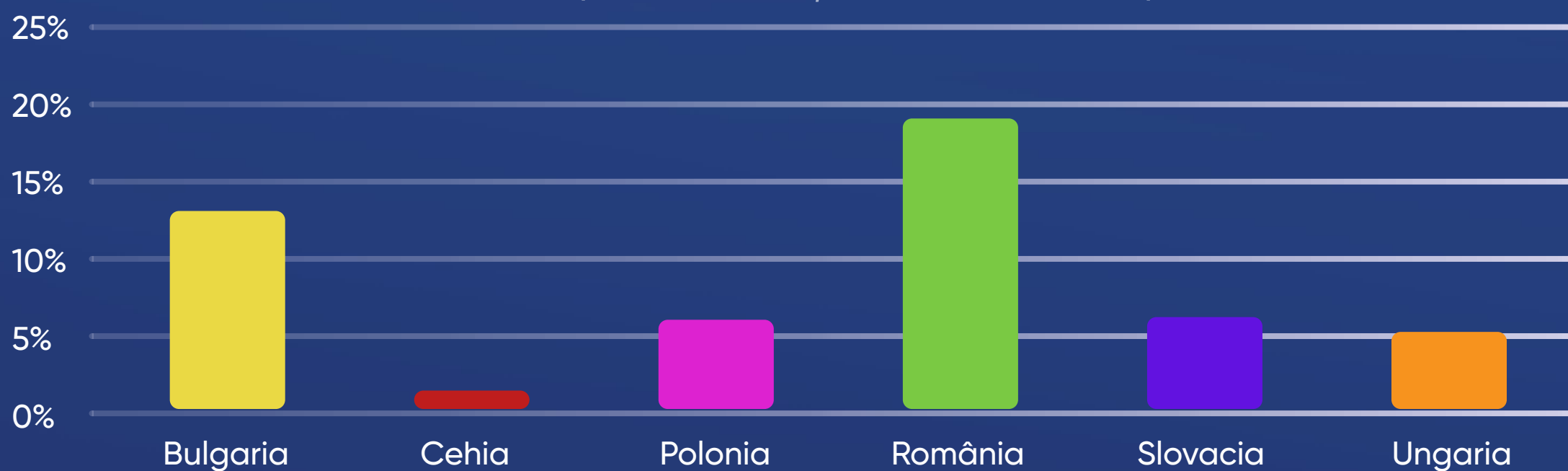

Emigrarea și diaspora

Emigrarea în masă și formarea unei diaspore economice în alte state europene este expresia cea mai vizibilă a costului social al tranziției în țările fost comuniste. **România are cel mai mare număr de cetățeni care trăiesc în alt stat membru UE:** potrivit datelor Eurostat, în jur de 3,1 milioane de persoane în 2023, situând țara pe primul loc în Uniune. Estimările mai largi, care includ rezidența în afara UE, sunt și mai ridicate: conform unui studiu anterior al Rethink⁵, diaspora din Europa (inclusiv UK) se apropie de 3,8 milioane. **În funcție de definiție, ponderea diasporei oscilează între circa 16% și 20% din populație - cea mai ridicată din UE.**

Un nivel ridicat de emigrare a fost observat și în cazul Bulgariei, Poloniei, Ungariei și Slovaciei. Cehia, în schimb, nu a avut o emigrare semnificativă, grație și nivelului de dezvoltare economică pe care îl avea în momentul aderării la Uniunea Europeană. De altfel, a fost chiar o destinație pentru emigranți. În general, emigrarea a avut efecte mixte asupra indivizilor și țărilor de origine. În cazul României, **a redus din presiunea pusă pentru angajarea generației „decreștelor” în contextul unei economii fragile**, dar a dus și la numeroase drame individuale și la depopulare regională.

Mărimea diasporei raportată la populația rezidentă din țară –
2025 (date Eurostat, ONS 2021 cens+est)

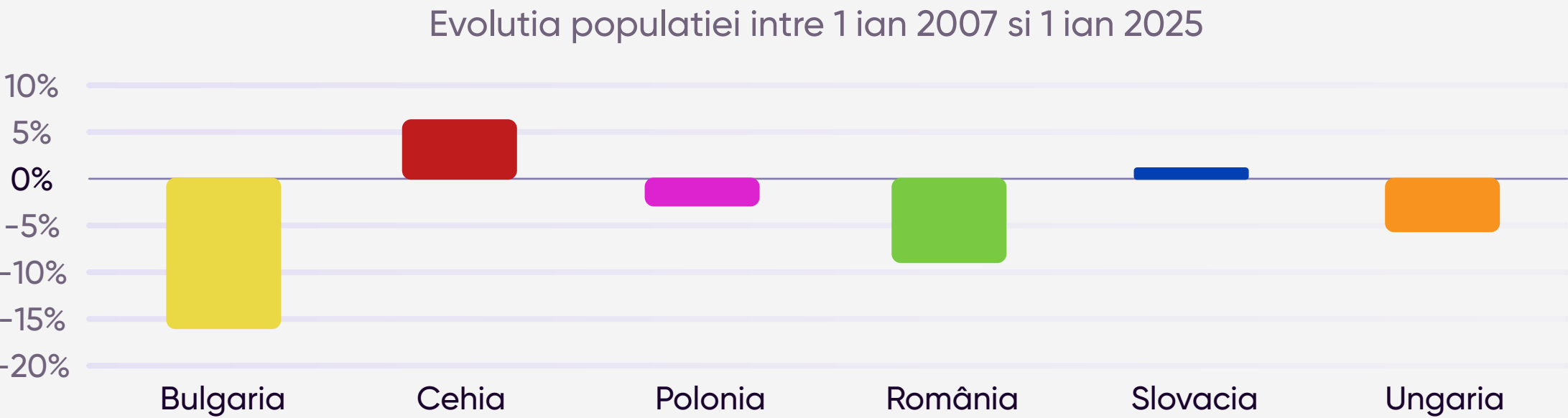

În ultimii ani, Polonia, România și Bulgaria au înregistrat o încetinire a ritmului emigrării și chiar o **ușoară tendință de repatriere** a unei părți (relativ mici) din diasporă. Acest trend se observă și la alte state din regiune, precum Lituania sau Croația. Pe moment, epoca marilor emigrări se pare că s-a încheiat.

⁵Vezi Rethink la <https://rethinkromania.ro/docs/studiu-panorama.pdf>

Populație rezidentă

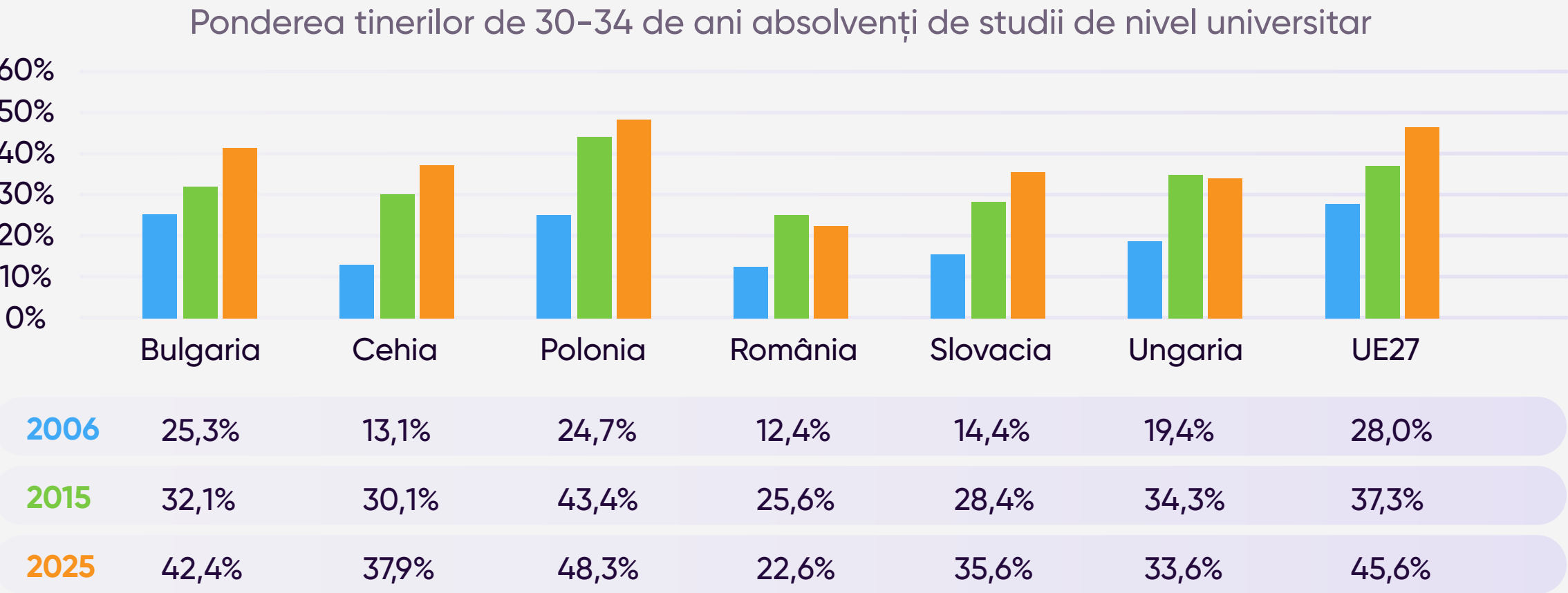
Toate tendințele identificate mai sus contribuie la creionarea unui portret destul de negativ: din majoritatea regiunii s-a emigrat, iar sporul natural a devenit negativ în fiecare dintre cele șase state. Populația rezidentă oferă imaginea cea mai clară a declinului demografic din regiune, dar și a tendințelor divergente existente. Conform Eurostat (măsurând populația la 1 ianuarie în fiecare an), **în intervalul 2006-2025, populația UE a crescut cu peste 4%, în timp ce patru dintre statele analizate au pierdut locuitori**. Din nou, excepția majoră este Cehia, care a înregistrat o creștere a populației peste media blocului comunitar, grație numărului mare de imigranți. În total, peste 1 milion de străini locuiesc pe teritoriul ceh, cea mai mare parte din restul Europei (Ucraina, Slovacia etc.).

Sursa date: Eurostat, raport Lanzieri, calcule proprii (modificat cifre Lanzieri pt rate de emigrare necalculate pt RO si PL)

Procent absolvenți studii universitare

Accesul la învățământul universitar a fost unul din cele două obiective pe educație din strategia Europa 2020. Statele din estul Uniunii **au aderat cu rate mici de acces la învățământ terțiar, toate plasându-se sub media UE**. În perioada comunistă, au existat divergențe regionale serioase la acest capitol, dar și sisteme diferite. Unele țări, inclusiv părți din URSS (Rusia, Balticele) sau Germania de Est, au ajuns să aibă un număr relativ ridicat de studenți. România, în schimb, a avut un sistem restrictiv de numerus clausus. Uniunea Europeană a promovat extinderea accesului la învățământ terțiar ca potențială sursă de avantaje competitive pentru statele membre după anul 2000. Folosind vârsta de 30-34 de ani ca punct de referință (vârste folosite și pentru măsurarea vechilor indicatori Europa 2020), observăm divergențe semnificative de acces în regiune.

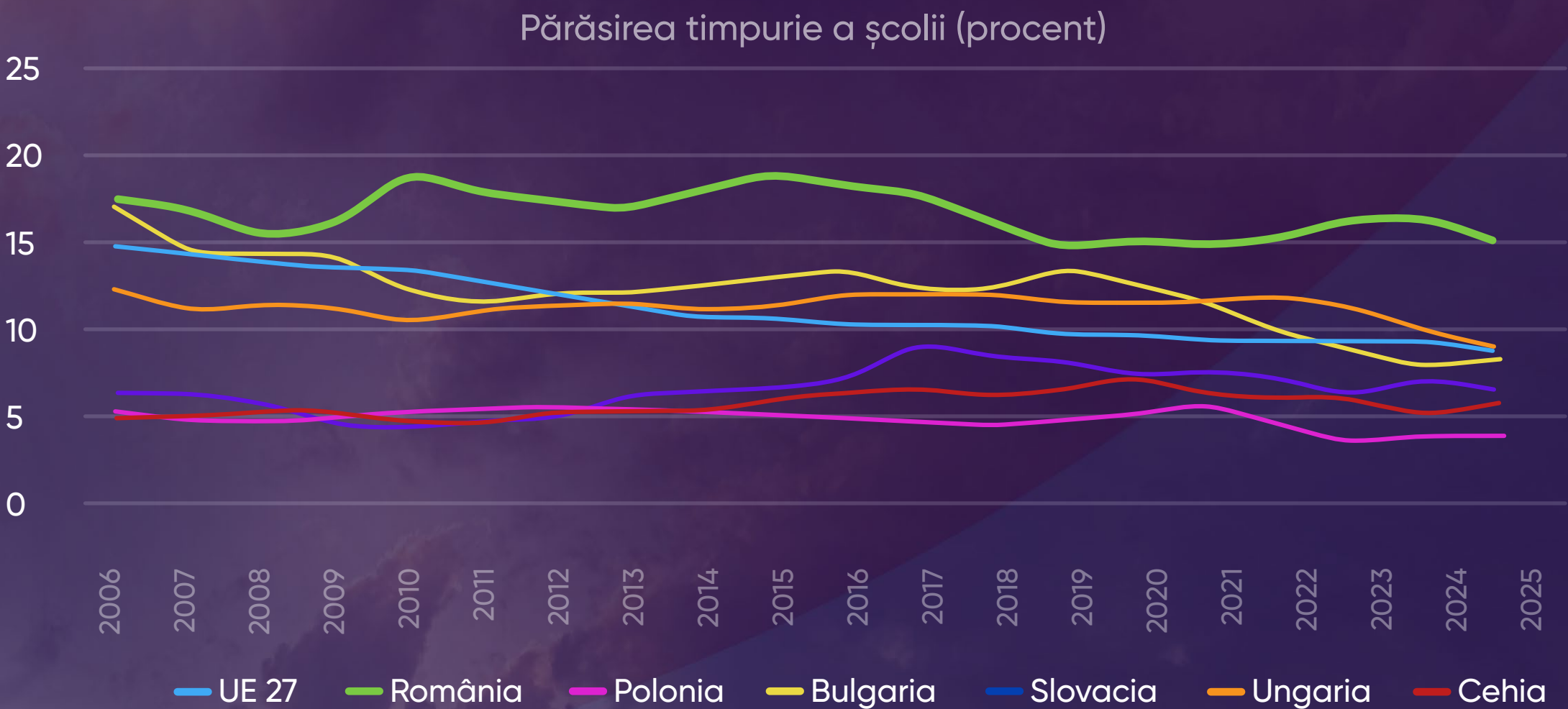

Procent tineri de 30-34 de ani absolvenți de studii universitare. Sursa: edat_lfse

România se află pe ultimul loc în Uniune și regiune, cu o pondere de circa 23% (2025), aproape jumătate din media europeană. Contrastul regional este izbitor cu Cehia (progres rapid) și Polonia, care a atins deja 48%, depășind media UE. România, Slovacia și Ungaria s-au remarcat prin scăderea numărului absolvenților în ultimii ani, deși o oarecare stagnare a fost observată și în celelalte state. Participarea la studiile universitare fiind **strâns legată de capacitatea viitoare de creștere a productivității și a salariilor**, rata mică de acces este un punct în minus pentru România.

Părăsire timpurie a școlii

Reducerea ratei de părăsire timpurii a școlii a fost alt obiectiv-cheie al strategiei Europa 2020. România a fost printre puținele state care și-au ratat obiectivul național de 11,3%, acesta fiind încă neatins în 2025. Conform Eurostat, **România avea în 2025 cea mai mare rată din UE și se distanțase de celelalte state post-comuniste dar și de media blocului**. La polul opus, Polonia se afla în grupul statelor cu cele mai mici valori (sub 5%). Bulgaria a făcut progrese notabile, reducând rata cu peste 5 puncte procentuale într-un deceniu, ajungând chiar sub media europeană. Prin rata ridicată de părăsire timpurie a școlii, numărul mare de tineri care nici nu lucrează, nici nu sunt cuprinși în educație (NEETS) și prin incapacitatea de a urma traiectoria țări din regiune, România riscă o acutizare și perpetuare a inechităților din societate. Împreună cu ponderea redusă a absolvenților de studii superioare, acest indicator semnalează și **un risc structural pentru oferta viitoare de forță de muncă calificată și pentru convergența economică pe termen lung**.

Performanța școlară măsurată de **testele PISA**

Participarea la educație nu înseamnă automat o calitate ridicată a educației. Permițând pentru prima oară compararea internațională a capacității de utilizare a cunoștințelor dobândite în școli, testele PISA ale OCDE măsoară competențele elevilor de 15 ani la matematică, citire (lectură) și științe. La ciclul 2022 (cel mai recent publicat), scorul mediu al celor trei domenii indică **discrepanțe majore între statele din regiune**. Polonia (499 la matematica) și Cehia (487) rămân peste media OCDE, Ungaria (473) este aproape de aceasta, iar Slovacia (464), România (428) și Bulgaria (417) se află vizibil sub medie. În România și Bulgaria vedem o pondere ridicată a elevilor sub pragul minim de competență. Scorurile celor două reflectă și probleme notabile de echitate: rezultatele sunt corelate puternic cu mediul socio-economic și indică discrepanțe majore urban/rural. PISA întregeste astfel tabloul educației: nu doar că România formează puțini absolvenți de studii superioare și pierde mulți elevi prin abandon, dar și **competențele de bază ale celor prezenți în sistem la 15 ani se situează sub nivelul celor din alte state regionale**.

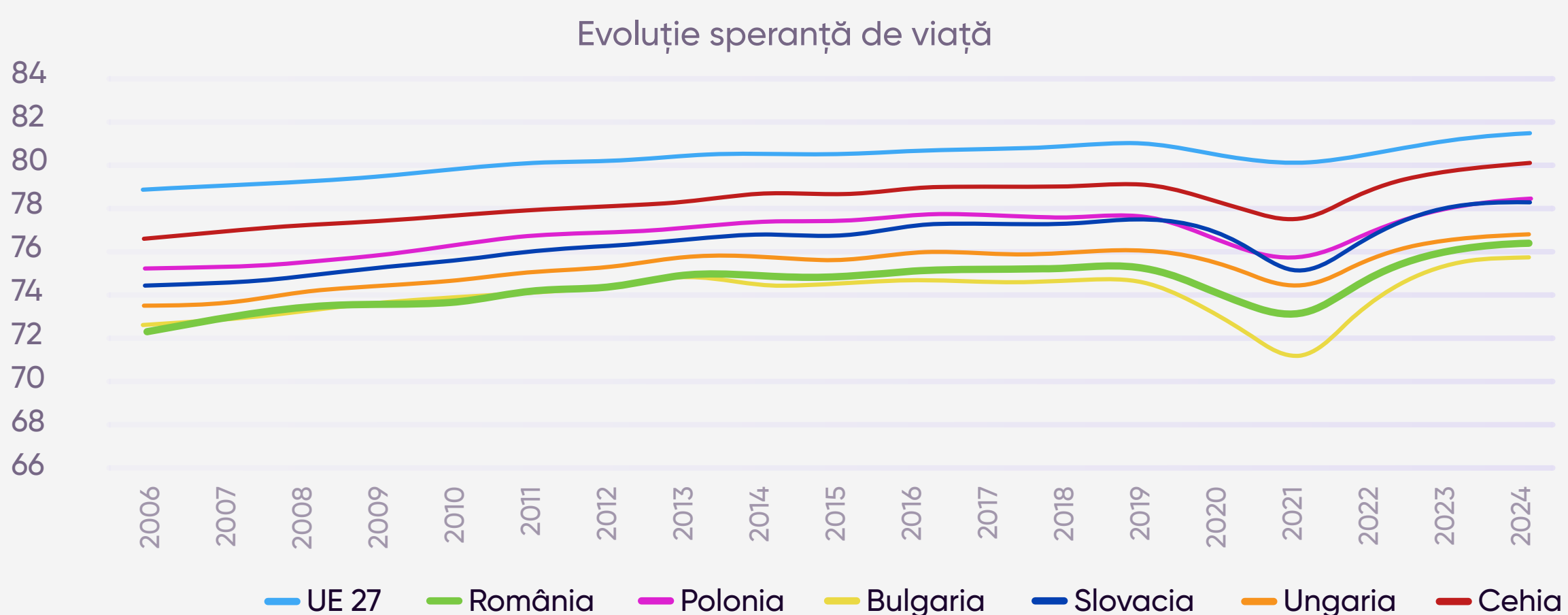
Deși OCDE nu recomandă compararea variațiilor cu diferențe mici (de exemplu, 5 puncte), se observă o ușoară tendință de ameliorare a rezultatelor României față de anii 2006 și 2009. În schimb, Polonia a dominat clasamentul PISA din regiune din 2006 până astăzi, urmată îndeaproape de Cehia.

	Profil	2006	2009	2006	2009	2006	2009
Bulgaria	Matematica	413	428	439	441	436	417
	Citire	402	429	436	432	420	404
	Știința	434	439	446	446	424	421
România	Matematica	415	427	445	444	430	428
	Citire	396	424	438	434	428	428
	Știința	418	428	439	435	426	428
Ungaria	Matematica	491	490	477	477	481	473
	Citire	482	494	488	470	476	473
	Știința	504	503	494	477	481	486
Cehia	Matematica	510	493	499	492	499	487
	Citire	483	478	493	487	490	489
	Știința	513	500	508	493	497	498
Polonia	Matematica	495	495	518	504	516	489
	Citire	508	500	518	506	512	489
	Știința	498	508	526	501	511	499
Slovacia	Matematica	492	497	482	475	486	464
	Citire	466	477	463	453	458	447
	Știința	488	490	471	461	464	462

Rezultate PISA începând cu 2006. Sursă: OCDE PISA

Speranța de viață

Deși este tehnic un indicator demografic, speranța de viață la naștere este un proxy bun pentru calitatea sistemelor sanitare, aspecte cultural-economice legate de viața cotidiană, dar și pentru diverse probleme sociale (de exemplu, abuzul de alcool). La jumătatea anilor 1990, mai multe state fost comuniste, de exemplu Rusia, Letonia sau România, înregistrau o speranță de viață de sub 70 de ani. Apartenența la Uniunea Europeană a dus la o ameliorare a acestui indicator, dar nici unul din cele șase state nu a ajuns la media blocului comunitar. În 2024, România și Bulgaria ocupau ultimele locuri din UE, alături de Letonia. Decalajul față de media europeană rămâne de circa cinci ani, fiind însă de sub 2 ani în cazul Cehiei. Totuși, traiectoria României este una pozitivă: după șocul pandemiei, **România s-a numărat printre statele cu cele mai mari creșteri – aproximativ +1,3 ani între 2022 și 2023 și +0,9 față de nivelul prepandemic în 2024.** România a depășit totodată Bulgaria și s-a apropiat de Ungaria, înregistrând cea mai mare creștere totală din cele șase state analizate vs anul 2006.

Speranță de viață, cifre anuale. Sursă date demo_gind

Sărăcie și inegalitatea veniturilor

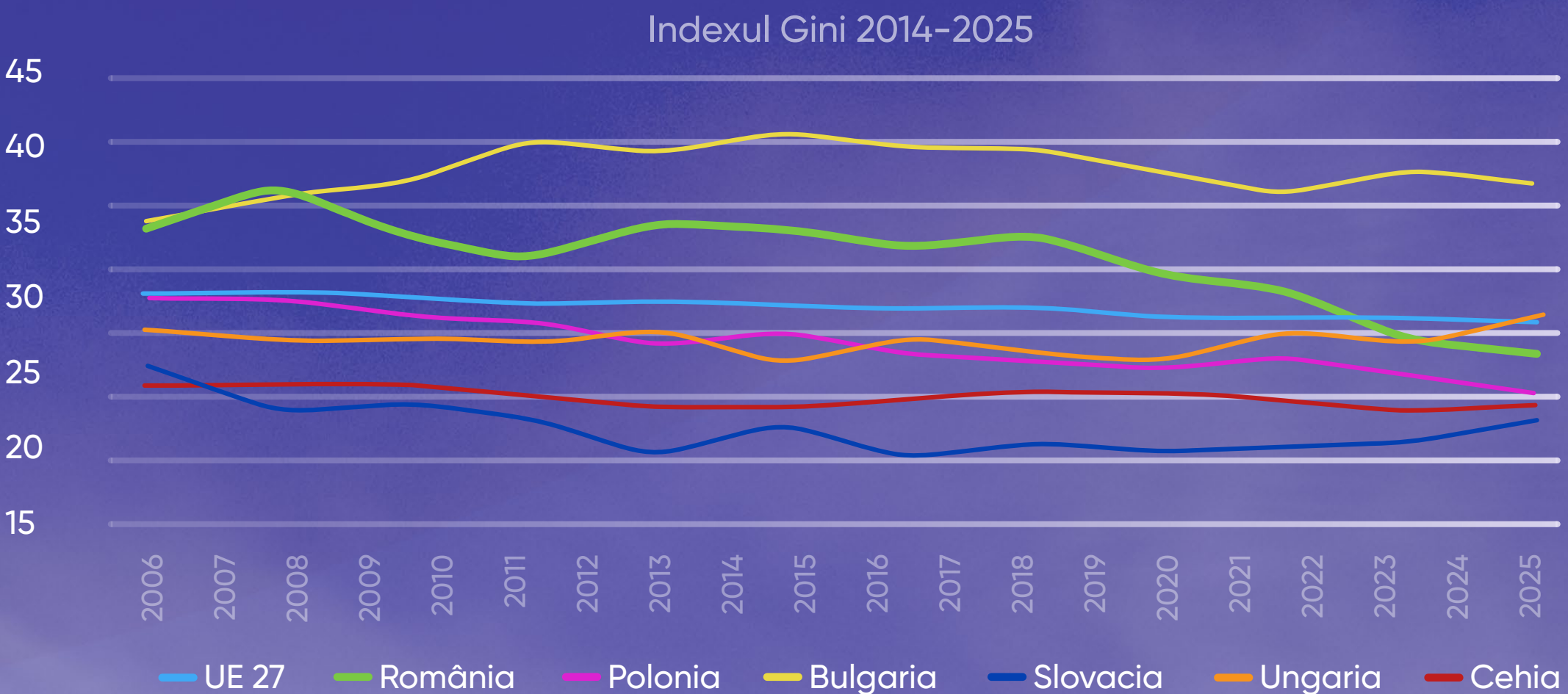
Dincolo de speranța de viață, scăderea ponderii persoanelor aflate în risc de sărăcie sau excluziune socială (AROPE) arată una dintre cele mai clare reușite ale procesului de convergență⁶. În ultimul deceniu, **indicatorul a scăzut aproape neîntrerupt pentru întreaga regiune**, pe fondul creșterii veniturilor individuale. În 2025, Cehia (11,5%) și Polonia (15,0%) se situau cu mult sub media UE (20,9%) și erau acum statele UE cu cele mai puține persoane în situația de risc de sărăcie și excluziune. Slovacia și Ungaria se apropiaseră de aceasta, iar România (27,4%) și Bulgaria (29,0%) rămâneau pe primele locuri din UE, însă **la niveluri mult reduse față de propriul punct de plecare.**

⁶Ca notă, Cehia și Slovacia s-au remarcă de la bun început prin inegalitatea redusă vs alte state europene.

	AROEPE 2015	AROEPE 2019	AROEPE 2025
Bulgaria	43,3%	33,2%	29,0%
Cehia	13,0%	12,1%	11,5%
Polonia	22,5%	17,9%	15,0%
România	44,5%	36,1%	27,4%
Slovacia	17,3%	14,8%	16,7%
Ungaria	30,6%	21,1%	19,5%
UE-27	24,0%	21,1%	20,9%

Distribuția veniturilor oferă, însă, o imagine mai puțin uniformă. Pe coeficientul Gini, regiunea se împarte: Slovacia (23,0 în 2025) și Cehia (24,0) se numără printre cele mai egale societăți din Uniune, sub media UE (29,2), în timp ce Bulgaria (37,7) are cea mai mare inegalitate din bloc. România se situează – începând cu 2023 – sub media europeană, devansând Ungaria în ultimii ani. **Astfel, la capitolul distribuției veniturilor, traiectoriile rămân diferite, dar România, în mod deosebit, a înregistrat progrese notabile.**

Indexul Gini. Sursă date eurostat tessi190

Pe termen lung, reducerea inegalității veniturilor tinde să faciliteze și ameliorarea altor indicatori sociali, dar continuarea acestui progres depinde atât de evoluțiile economice viitoare cât și de alți factori sociali precum accesul la educație de calitate.

Rezumat

Dacă privim datele, marele succes al ultimilor 20 de ani – pentru România – pare să fie **creșterea nivelului de trai mediu al populației**. Consumul individual, de exemplu, a crescut dramatic, iar în zona socială s-a remarcat prin creșterea speranței de viață, reducerea riscului de sărăcie și ameliorarea inegalității veniturilor. Productivitatea muncii a crescut și ea mai rapid decât oriunde în regiune.

Pe de altă parte, **România a ocupat ultimul sau penultimul loc din regiune la nu mai puțin de 14 indicatori**, jumătate din total. Se remarcă educația, unde România a fost pe ultimul sau pe ultimul loc la fiecare indicator analizat. Totodată, se observă **o înrăutățire a situației fiscale în ultimii ani**, datoria publică cunoscând o creștere explozivă și vulnerabilizând dezvoltarea viitoare a țării. Totodată, valoare absolută a deficitului comercial (în ciuda scăderii acestuia în termeni relativi) rămâne o sursă de îngrijorare. Există, e drept, și mulți indicatori la care România a performat dar care nu sunt incluși în analiză, de la creșterea relativă a rețelei de autostrăzi la creșterea producției în diverse ramuri ale economiei (care variază de la cereale la biciclete) la explozia anumitor sectoare precum TIC.

Din nefericire, ariile în care țara noastră „are de lucrat” sunt printre cele predictive pentru dezvoltarea viitoare. Cu o populație slab educată după standarde europene, cu o datorie în creștere și pe fondul unei încetiniri a economiilor principalilor parteneri comerciali, **România are o bază destul de șubredă pentru dezvoltarea viitoare.**

Indicator	Poziție RO	Primul clasat	Ultim clasat
PIB nominal/cap 2025	5/6	Cehia	Bulgaria
PIB nominal evoluție	3/6	Polonia	Cehia
Consum individual – valoare 2025	2/6	Polonia	Ungaria
Consum individual - evoluție	1/6	România	Ungaria
Datorie publică consolidată 2025	4/6	Bulgaria	Ungaria
Evoluție datorie publică vs 2025	6/6	Bulgaria	România
Evoluția productivității muncii 2006-2025	1/6	România	Ungaria
Deficit comercial valoare	6/6	Cehia	România
Deficit comercial ratio	6/6	Cehia	România
Creștere valoare exporturi	2/6	Polonia	Ungaria
Creștere valoare importuri	3/6	Polonia	Ungaria
Transport terestru tone per capita	6/6	Cehia/Polonia	România
Evoluție transport terestru mărfuri 2006-2025	3/6	Bulgaria	Cehia
Transport aerian per capita pax	5/6	Polonia	Slovacia
Evoluție transport aerian pax 2007-2025	2/6	Polonia	Slovacia
Valoare fertilitate 2024	4/6	Bulgaria	Polonia

Indicator	Poziție	Primul clasat	Ultim clasat
Spor natural relativ 2024	5/6	Slovacia	Bulgaria
Emigrare/diasporă	6/6	Cehia	România
Evoluția populației	5/6	Cehia	Bulgaria
Participare la învăț terțiar 30-34 ani	6/6	Polonia	România
Părăsire timpurie a școlii	6/6	Polonia	România
Scoruri medii PISA	5/6	Polonia	Bulgaria
Speranță de viață	5/6	Cehia	Bulgaria
Variație speranță de viață	1/6	România	Bulgaria
Risc de sărăcie AROPE	5/6	Cehia	Bulgaria
Evoluție risc sărăcie AROPE	1/6	România	Slovacia
Inegalitate Gini 2025	4/6	Slovacia	Bulgaria
Evoluție inegalitate Gini 2014-25	1/6	România	Ungaria

Pe de altă parte, **niciun stat din regiune nu a reușit să „câștige” cursa spre convergență din ultimii 20 de ani.** Cehia stă cel mai bine la 6 din cei 13 indicatori exprimați ca valoare curentă⁷, dar în general are un avantaj în scădere față de restul regiunii. Polonia a avut cea mai pronunțată ameliorare la mulți indicatori (7 din cei 15 care măsurau progresul relativ), dar se confruntă cu o **situație demografică mai dificilă decât celelalte state din regiune.** Actualmente, îmbătrânește mai repede decât a făcut-o vreodată Japonia.

Cea mai proastă evoluție a avut-o Ungaria, care **nu s-a situat pe prima poziție la niciun indicator, dar s-a aflat pe ultima la nu mai puțin de 7.** Ungaria era, în momentul aderării, pe a doua poziție după Cehia la dezvoltare generală, dar în ultimul deceniu a avut o evoluție inconsistentă și marcată de crize. Faptul că a pornit la drum cu un nivel ridicat de îndatorare și a avut o perioadă prelungită de suspendare a fondurilor europene nu a ajutat vecinul nostru de la vest în a menține un ritm susținut de dezvoltare.

Ce ar trebui să facem în viitor?

Provocarea următorului deceniu nu este doar una de ritm, ci de direcție. România a demonstrat că se poate dezvolta – uneori spectaculos – însă **creșterea de până acum s-a sprijinit pe factori care se apropie de epuizare.** Mai mult, România a făcut progrese deosebit de limitate la unele capitole, mai ales atunci când vine vorba de accesul la servicii educaționale de calitate sau de stabilizarea situației demografice.

Cel mai vizibil obstacol pe termen scurt rămâne însă cel fiscal. Datoria publică și costurile ridicate de creditare vor limita spațiul de manevră al statului și capacitatea acestuia de a investi în recuperarea decalajelor rămase. Practic, **țara intră într-o etapă în care fiecare leu cheltuit trebuie să conteze mai mult decât înainte, iar marja de eroare s-a îngustat considerabil.** Pensionarea generațiilor numeroase născute după 1967 va augmenta aceste provocări.

Dincolo de constrângerea bugetară, problema de fond ține de model. Timp de două decenii, dezvoltarea a fost preponderent ad hoc – mănătată de investiții străine, de forța de muncă ieftină și de accesul la piața unică, mai degrabă decât de o strategie asumată. Acest model și-a atins limitele. **România nu mai poate fi competitivă doar prin costul redus al muncii,** iar fondurile europene nu mai pot fi direcționate instinctual doar spre drumuri, eforturi nefinalizate de digitalizare sau elefanți albi populari la nivel local.

De aici și nevoia unei schimbări de logică: **trecerea de la o dezvoltare facilitată de un context extern favorabil la una intenționată, care prioritizează explicit rezolvarea punctelor slabe.** O viziune de țară nu înseamnă doar adăugarea de noi ambiții peste cele existente, ci curajul de a ataca tocmai carențele nerezolvate în ultimele decenii. Educația este primul candidat – nu doar pentru că România stă cel mai slab din regiune, ci pentru că rămâne un bun predictor al prosperității de mâine. Dar acesteia i se adaugă o provocare demografică de fond, un deficit cronic în comerțul cu bunuri și o lipsă de calitate a politicilor publice.

Intenționalitatea este, în fond, cuvântul-cheie. Anii care vin vor arăta dacă țara reușește să treacă de la creștere la construcție: de la a acumula, la a așeza deliberat fundația unei dezvoltări care nu mai depinde de conjunctură. În același timp, prioritizarea zonelor de convergență nu poate fi disociată de **calitatea cadrului instituțional**. Experiența regiunii arată că diferențele de guvernanță – predictibilitatea reglementării, capacitatea administrativă și statul de drept – explică o parte semnificativă a divergențelor în recuperarea decalajelor. În cazul României, carențele persistente riscă să erodeze randamentul investițiilor și conversia creșterii în convergență durabilă. Decisiv este însă modul în care este înțeles statul: nu ca instrument de extragere a rentelor, ci ca structură guvernată după idei solide și orientată spre eficiență. Instituțiile robuste nu sunt o prioritate concurentă, ci condiția transversală fără de care progresele economice, sociale și de capital uman rămân reversibile.

rethink 20
ROMÂNIA 50

